

IDI, PA I TI ČINI TAKO! (LK 10,25-37)

Mario CIFRAK

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
mario.cifrak@ofm.hr

Sažetak

U sinoptičkim evanđeljima (usp. Mk 12,28-34par) nalazimo zapovijed ljubavi prema kojoj je na istu razinu stavljena ljubav prema Bogu i bližnjemu. U Lukinu evanđelju tu zapovijed iznosi neki zakonoznanac koji postavlja Isusu dodatno pitanje o tome tko je njegov bližnji (usp. Lk 10,25-29). Da bi odgovorio na postavljeno pitanje, Isus pripovijeda prispodobu o milosrdnom Samarijancu (usp. Lk 10,30-35). Donošenje odgovora na pitanje o bližnjem, odnosno vrijednosnog suda, potaknuto je Isusovim pitanjem u Lk 10,36 koje se odnosi na ispričovijedanu prispodobu o trojici koja su prolazila uz nastradaloga od razbojnika: svećenika, levita i Samarijanca. Bližnji je onaj koji mu je iskazao smilovanje. Samarijanac je slika Boga koji je bližnji i kojega treba ljubiti. To činiti znači postići vječni život. Isus upućuje na činjenje smilovanja: »Idi, pa i ti čini tako!« (Lk 10,37).

Ključne riječi: zapovijed ljubavi, bližnji, milosrdni Samarijanac, *imitatio Dei*, vječni život.

Problematika

Prispodoba o milosrdnom Samarijancu u Lk 10,30-35 ima svoj okvir, tj. razlog zašto je ispričana. Samo joj prispodobi prethodi diskusija koju vodi neki zakonoznanac (νομικός τις) s Isusom. Taj zakonoznanac želi iskušati Isusa. U Isusovu odgovoru đavlu u pustinji, koji ga svetopisamskim riječima navodi da se popne na vrh Hrama i odanle baci dolje, kaže se: »Rečeno je: Ne iskušavaj Gospodina, Boga svojega!« (Lk 4,12). I Isus se poziva na Sveto pismo, tj. na Pnz 6,16.

Osjećamo da je u ovom slučaju zakonoznanac koji želi iskušati Isusa na đavol-skoj strani, a Isus na Božjoj.¹ Sam Zakon, koji on dobro poznaje, pozivaju ga da ne iskušava Boga. No, on ne zna tko je Isus, naziva ga učiteljem (διδάσκαλε). Tako ga naziva i farizej Šimun u svojoj kući hoteći čuti što mu ima reći (usp. Lk 7,40). Isus je učitelj koji uči putu Božjem (usp. Lk 20,21). Pitanje koje je trebalo staviti na kušnju Isusov pravi nauk glasilo je: »Što mi je činiti da život vječni baštinim?« (usp. također Lk 18,18). Iz Isusova odgovora doznajemo da je mu je činiti samo ono što piše u Zakonu. A Zakon je Božji. Imati vječni život znači činiti Zakon Božji. Sam zakonoznanac svodi Zakon na zapovijed ljubavi prema Bogu i bližnjemu: »Ljubi Gospodina Boga svojega iz svega srca svoga, i svom dušom svojom, i svom snagom svojom, i svim umom svojim; i svoga bližnjega kao sebe samoga!« Takva rečenica ne postoji u Zakonu. Ona je sastavljena doduše od onoga što piše u Pnz 6,4-9 i Lev 19,18. Isus se slaže s odgovorom: to treba činiti. No sam zakonoznanac nije na čisto s predloženim odgovorom, jer mu problem predstavlja očito ljubav prema bližnjemu. »Bližnji« (ὁ πλησίον) za onodobne Židove vjerojatno nije bio jednoznačan pojam. Zato se zakonoznanac želi opravdati pred Isusom s protupitanjem o bližnjemu.

1. »Bližnji« u židovstvu

Tekst koji govori o ljubavi prema bližnjem je Lev 19,18:

לֹא־תִקַּם וְלֹא־תִשָּׂר אֶת־בְּנֵי עַמְּךָ וְאֶת־בֵּית לְרֵעֶךָ כְּמוֹד אָנֹכִי יְהוָה:

»Ne osvećuj se! Ne gaji srdžbe prema sinovima svoga naroda. Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe. Ja sam Jahve!«

Taj redak Levitskog zakonika čini cjelinu s prethodnim retkom koji glasi: »Ne mrzi svoga brata u svom srcu! Dužnost ti je koriti svoga sunarodnjaka. Tako nećeš pasti u grijeh zbog njega.«² Zakonoznanac je citirao samo Lev 19,18b. Dakle, u cijelom kontekstu na koji smo se pozvali u središtu su pažnje pojmovi »ljubiti« i »bližnji«, a u relaciji s njima stoji izraz *kāmôkâ*.

Odatle proizlaze sljedeće mogućnosti za čitanje: 1) ljubiti bližnjega svoga kao sebe samoga, 2) ljubiti bližnjega svoga koji je kao što si ti sam.

¹ Usp. Wolfgang REINBOLD, *Die Nächstenliebe (Lev 19,18)*, u: Bernd KOLLMANN (ur.), *Die Verheißung des Neuen Bundes. Wie alttestamentliche Texte im Neuen Testament fortwirken*, Göttingen, 2010., 124–125.

² Usp. Reinhard NEUDECKER, *Rabbinic Literature and the Gospels. The Case of the Antithesis of Love for One's Enemies*, u: Jean-Noël ALETTI – Jean-Louis SKA (ur.), *Biblical Exegesis in Progress. Old and New Testament Essays*, Roma, 2009., 288–289.

Targum Neofiti prevodi ovako to mjesto Levitskog zakonika:

לא תהוון אזלין בתר לישנא תליתיה דהוא קש
 כחרבא מחי מן תרין סטרוי דמן תרין חורפוי למעקה
 בה ית חברך ולא תמנע זכותה דחבר כד תדע בה
 דאית לה זכו בדינה ולא תתחשר בחובת אדמה דמה
 דחברך כדן אמר יי ולא תהוון נוקמנין ולא נוטרנין ית
 חובכון חוברכון ותרמון לחברכון כווחכון כדן אמר
 3:י

Što se tiče zapovijedi ljubavi bližnjega ili prema bližnjemu, vidimo da i Targum ide u prilog ovom drugom čitanju, tj. da bližnjega ljubimo jer je on kao što smo mi, tj. zbog sličnosti s nama (וּתְרַחֲמוּן לְחֵבְרֵכֶון כּוּוחֲכֶון)⁴. Doduše, bilo je prošireno i prvo čitanje, a nalazimo ga u Septuaginti i Vulgati.⁵

Prema rabinskom razumijevanju Lev 19,18 pojam »bližnji« odnosi se na brata Židova. Prema Lev 19,34 to se onda odnosi na prozelite prema rabinskom tumačenju.⁶ No termin *gēr* je na spomenutom mjestu Levitskog zakonika širi i uključuje sve ljude koji se kao stranci nalaze među Židovima.⁷ Na oba mjesta nalazimo identičnu konstrukciju glagola i objekta:

Lev 19,18: וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ

Lev 19,34: וְאַהֲבַת לוֹ

Prema zapovijedi ljubavi bližnji je Židov, ali i svaki čovjek koji kao stranac boravi među Židovima. Je li to vrijedilo i za Samarijance?

Ponašanje Židova prema Samarijancima u međutestamentarnom razdoblju uvijek je bilo neprijateljsko (usp. npr. Sir 50,25-26). I Samarijanci su jednako uzvraćali Židovima, s jednakim animozitetom (usp. npr. Lk 9,52-53). Samarijanci nisu nikada bili gledani kao potpuni stranci, nego kao narod nesigurnog podrijetla.⁸

³ l' thwwn 'zlyn btr lyšn' tlytyyh dhw' qš kḥrb' mḥy mn tryn štrwy dmn tryn ḥwṛpwy lm'qh bh yt ḥbrk wl' tmn' zkwth dḥbr kd td' bh d'yt lh zkw bdyh wl' tḥšd bḥwbṭ 'dmh dmh dḥbrk kdyn 'mr yyy wl' thwwn nwwmny nwl' nwtṛny n yt ḥwbkkwn ḥwbrkwn wtrḥmwn ḥbrkwn kwwtkwn kdn 'mr yyy.

⁴ wtrḥmwn ḥbrkwn kwwtkwn. Takvo čitanje naglašava osobito varijanta/marginalna glosa Lev 19,18 Tg. Neof: וּתְרַחֲמוּן לְרַחֲמוּן דְכוּוחֲכֶון (translit.: wtrḥmwn lṛḥmkwn dkwwtkwn), tj. u prijevodu: »Moraš ljubiti svoga prijatelja koji je kao ti.« Usp. Reinhard NEUDECKER, »And You Shall Love Your Neighbor as Yourself – I Am the Lord« (Lev 19,18) in *Jewish Interpretation*, u: *Biblica*, 73 (1992.) 4, 505.

⁵ Usp. Wolfgang REINBOLD, *Die Nächstenliebe (Lev 19,18)*, 117.

⁶ Usp. Reinhard NEUDECKER, *Rabbinic Literature and the Gospels*, 282–283.

⁷ Usp. Diether KELLERMANN, גֵר, *gēr*, u: G. Johannes BOTTERWECK – Helmer RINGGREN (ur.), *Theological Dictionary of the Old Testament*, II, Grand Rapids, 1977., 449.

⁸ Usp. Emil SCHÜRER, *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ*, II, Edinburgh, 1979., 19.

Izraelsko podrijetlo Samarijanaca ne može se uzeti kao dokazano, no ne može ga se ni tako lako odbaciti.

Zapravo Gianni Barbiero pokazuje da se sintagma אָהַבְתֶּם אֶת־אֶתְרֵיכֶם iz Lev 19,18 i iz 19,34 može zamijeniti s: ljubiti kao svoju dušu.⁹ To izražava prijelaz na jedan drugi tip ljubavi, tj. da nam je bližnji prijatelj. Odnos prijateljstva označava najveću moguću mjeru ljubavi: solidarnost i identifikaciju s prijateljem sve do davanja vlastita života za ljubljenu osobu. Lev 19,18 smješta se u koherentni kontekst odbijanja nasilja, koje traži precizni društveni nacrt. Zapovijedi ljubavi prema bližnjemu i opraštanja uvreda pripadaju osobito u *Binnenmoral*¹⁰: odnose se na članove iste vjerske zajednice.

2. Prispodoba

Gospodin Isus odgovara na zakonoznančev upit. Priповijeda prispodobu:

ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼν καὶ λησταὶς περιέπεσεν, οἱ καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπήλθον ἀφέντες ἡμιθανή. ³¹κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεύς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκεῖνη καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρήλθεν. ³²ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης [γενόμενος] κατὰ τὸν τόπον ἔλθων καὶ ἰδὼν ἀντιπαρήλθεν. ³³Σαμαρίτης δὲ τις ὁδεύων ἦλθεν κατ' αὐτὸν καὶ ἰδὼν ἐσπλαγχνίσθη, ³⁴καὶ προσελθὼν κατέδησεν τὰ τραύματα αὐτοῦ ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον, ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ. ³⁵καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐκβαλὼν ἔδωκεν δύο δηνάρια τῷ πανδοχεῖ καὶ εἶπεν· ἐπιμελήθητι αὐτοῦ, καὶ ὅ τι ἂν προσδαπανήσης ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με ἀποδώσω σοι.

(Čovjek **neki** silazio iz Jeruzalema u Jerihon. Upao među razbojнике koji ga svukoše i izraniše pa odoše, ostavivši ga polumrtva. ³¹Slučajno je onim putem silazio **neki** svećenik, vidje ga i zaobiđe. ³²A tako i levit: prolazeći onuda, vidje ga i zaobiđe. ³³**Neki** Samarijanac putujući dođe do njega, vidje ga, sažali se ³⁴pa mu pristupi i povije rane zalivši ih uljem i vinom. Zatim ga posadi na svoje živinče, odvede ga u gostinjac i pobrinu se za nj.³⁵ Sutradan izvadi dva denara, dade ih gostioničaru i reče: 'Pobrini se za njega. Ako što više potrošiš, isplatit ću ti kad se budem vraćao.')

Ta fiktivna priča neodređenim pridjevom τις uz imenice ἄνθρωπος, ἱερεύς i Σαμαρίτης dobiva na univerzalnosti (usp. također Lk 14,2.16; 15,11; 16,1; 19,12; 20,9).

⁹ Usp. Gianni BARBIERO, *L'asino del nemico. Rinuncia alla vendetta e l'amore del nemico nella legislazione dell'Antico Testamento* (Es 23,4-5; Dt 22,1-4; Lv 19,17-18), Roma, 1991., 291-292.

¹⁰ Usp. Isto, 319.

2.1. ἄνθρωπός τις

Neki čovjek je silazio iz Jeruzalema prema Jerihonu. Na tom putu su ga zaskočili razbojnici. Ostavili su ga golog i isprebijanog. Bio je polumrtav (ἡμιθανής). Zapravo je bio u »sjeni smrtnoj« (Lk 1,79: ἐν ... σκιᾷ θανάτου). Dodir s mrtvacom bio je Židovima zabranjen, jer bi onaj koji bi to učinio bio kultno nečist (usp. Br 19,13.16). Osobito je to vrijedilo za svećenike (usp. Lev 21,1.11).

2.2. ἱερεύς τις

Luka spominje svećenika Zahariju iz razreda Abijina (usp. Lk 1,5; 1 Ljet 24,10). Svećenici i leviti bili su podijeljeni u razrede (usp. Ezer 6,18; 1 Ljet 28,21; 2 Ljet 31,2.15.16.17). Služba bi trajala osam tjedana, a onda bi se svećenik uputio kući i ostatak godine živio, on i njegova obitelj, od nekog drugog zanimanja.¹¹ Gubavci koji su se očistili od gube moraju se pokazati svećeniku (usp. Lk 5,14; 17,14). Naime, oni su bili kultno nečisti, pa da bi opet postali dio bogoslužne zajednice morali su obaviti obred očišćenja (usp. Lev 13,45-46; 14,9.20.31.48.53.57). U Hramu smiju samo svećenici jesti prinesene kruhove (usp. Lk 6,4; Lev 24,9).

I svećenik i levit su se vraćali iz Jeruzalema, vidjeli su čovjeka koji je ostavljen gol i polumrtav. No prešli su na drugu stranu puta da ga zaobiđu.

2.3. Σαμαρίτης δέ τις

Neki Samarijanac idući putem došao je čovjeku koji je bio ostavljen polumrtav, vidio ga i iskazao mu milosrđe. S druge strane Lukino evanđelje pokazuje nam kako su se Samarijanci ponašali prema Židovima. Isusa nisu primili u nekom samarijanskom selu, jer je bio na putu u Jeruzalem (usp. Lk 9,53). Od deset očišćenih gubavaca samo se jedan vratio Isusu da zahvali Bogu zbog svog očišćenja, i to Samarijanac (usp. Lk 17,16). Iako Samarijanci ne prihvataju Židove, Isus u tom pogledu ne pravi razliku među ljudima. On jednako liječi i Židove i Samarijance, premda ovoga potonjeg naziva strancem (usp. Lk 17,18). Ta riječ »stranac« (ἄλλογενής) ne dolazi više u Lukinu evanđelju, kao ni u cijelom Novom zavjetu; ona je *hapax legomenon*. No, nalazimo je u LXX: Izl 12,43; 29,33; Lev 22,10.13; Br 1,51; 3,10.38; 17,5; 18,4.7; Job 15,19; 19,15; Sir 45,13; Iz 56,3; Ez 44,9. Hebrejski se koristi dvjema riječima za ἄλλογενής: גֵּרִי (Izl 12,43; Iz 56,3; Ez 44,9) i נָכְרִי (Izl 29,33; Lev 22,10.13; Br 1,51; 3,10.38; 17,5; 18,4.7; Job 15,19; 19,15). No Isus, izliječivši i Samarijanca, vraća ga u liturgijsku zajednicu kao kultno prihvatljivi-

¹¹ Usp. John J. KILGALLEN, *Twenty Parables of Jesus in the Gospel of Luke*, Roma, 2008., 32.

voga. Želi li on time reći da su zapravo svi ljudi dio bogoštovne zajednice i da razlike zapravo i ne postoje? Već smo doduše rekli da Samarijanci nisu nikada bili gledani kao potpuni »stranci«.

Samarijanac prilazi polumrtvom čovjeku i iskazuje mu milosrđe (ἐσπλαγχνίσθη). Glagol σπλαγχνίζομαι nalazimo još u Lk 7,13; 15,20. Zakonoznana opisuje Samarijanca iz prispodobe i da bi odgovorio na Isusovo pitanje on kaže: »Onaj koji mu iskaza milosrđe (τὸ ἔλεος)« (Lk 10,37). Tako izbjegava izreći riječ »Samarijanac«. ¹² U tome se ogleda neprijateljstvo između Židova i Samarijanaca.

Nesretnik je bio na putu prema Jerihonu. Prije toga je hodočastio u Jeruzalem. Svećenik i levit nisu se željeli onečistiti, jer je bio polumrtav. ¹³ Onaj koji je, kultno gledano, ionako bio nečist smilovao se – to je Samarijanac. Ova prispodoba pokazuje da je on imao iste osjećaje kao i Gospodin Bog.

Bog – διὰ σπλάγχνα ἐλέους (usp. Lk 1,78)

Samarijanac – ἐσπλαγχνίσθη τὸ ἔλεος (usp. Lk 10,33.37)

Isus je ovom prispodobom objavio Boga. Prepoznamo ga u liku Samarijanca. On se brine za svakoga čovjeka, za njegov život. ¹⁴ Tu bi sliku Boga trebali usvojiti zakonoznanci. Objavitelj Božji time zahtijeva da se onda na isti način i djeluje, ponaša (također usp. Lk 3,11; 6,31). ¹⁵ On ima to pravo, jer on sam tako susreće one koji sjede u tmuni i sjeni smrtnoj (usp. Lk 1,79):

Isus – ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου (Lk 1,79)

Samarijanac (Bog) – ἡμιθανῆ (Lk 10,30)

Osim tog smilovanja koje pokazuje prema unesrećeniku, Samarijanac mu pruža i prvu pomoć. Povija mu rane zalivši ih uljem i vinom. Njegova se pomoć ograničava na najnužnije. Čini se da je on dobrostojeći čovjek koji ima svoje živinče, ulje, vino, zavoj i novac. ¹⁶ Novcem će platiti u gostionici dva denara (sutradan!), ¹⁷ a spreman je isplatiti i ono što gostioničar stvarno bude potrošio.

¹² Usp. Gijs BOUWMAN, Σαμαρίτης, u: Horst BALZ – Gerhard SCHNEIDER (ur.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, III, Stuttgart – Berlin – Köln, 1992., 540. Drukčije Josef ERNST, *Das Evangelium nach Lukas*, Regensburg, 1993., 263.

¹³ Usp. Ortensio da SPINETOLI, *Luca. Il Vangelo dei poveri*, Assisi, 1982., 381.

¹⁴ Usp. Heinz SCHÜRMAN, *Das Lukasevangelium. Zweiter Teil. Kommentar zu Kapitel 9,51 – 11,54*, Freiburg – Basel – Wien, 2001., 148.

¹⁵ Usp. Gerhard SCHNEIDER, *Das Evangelium nach Lukas. Kapitel 1 – 10*, Gütersloh – Würzburg, 1977., 249.

¹⁶ Usp. Rolf EULENSTEIN, »Und wer ist mein Nächster?« Lk 10,25-37 in der Sicht eines klassischen Philologen, u: *Theologie und Glaube*, 67 (1977.) 2, 140.

¹⁷ Tj. jedan denar dnevno.

3. Reakcija

Isus, ispričavši prisposobu, želi potaknuti donošenje vrijednosnog suda kod svojih slušatelja, u ovom slučaju kod zakonoznanca, pa postavlja pitanje: »Što ti se čini, koji je od ove trojice bio bližnji onomu koji je upao među razbojnike?« (Lk 10,36).

Bližnji su mu bili svećenik i levit. Odnosno iz pitanja se može naslutiti da su mu i oni trebali biti bližnji. Tim više što u Dj 7,27, tj. u Stjepanovu govoru doznajemo da Mojsije intervenira u sukobu dvojice Židova koji su braća i bližnji. I Mojsije je njihov brat, njihov bližnji, no oni ga nisu takvim držali, nego Egipćaninom, od kojih je on sam jednoga ubio, svoga bližnjega.

Odgovor koji daje zakonoznanac tiče se samoga djela, odnosno bližnji je onaj koji je iskazao milosrđe. Samarijanac je postao bližnji. Taj infinitiv perfekta (γεγονέναι) pokazuje da ga je situacija, ili bolje rečeno slučajnost (κατὰ συγκυρίαν), natjerala da postane bližnji. Smilovanje koje je iskazao bitno je vezano uz pogled (ἰδών) na nesretnika, koji je upao među razbojnike. Taj pogled je otjerao svećenika i levita na drugu stranu da ga zaobiđu, a Samarijanca da mu se približi. Zakonoznanac je sam na Isusov upit o onome što piše u Zakonu, a što bi se odnosilo na baštinjenje vječnoga života, naveo ljubav prema bližnjemu. U tome bi se morala ogledati i ljubav prema Bogu. Budući da Samarijanac ima isti osjećaj koji odražava smilovanje kao Gospodin Bog i koji pokazuje onda na Gospodina Boga kao onoga koji djeluje po ljudima, mogli bismo zapovijed ljubavi prema Bogu i bližnjemu svesti na činjenje milosrđa. Tim više što sam Isus pohvaljuje odgovor i njegovu ispravnost te naređuje: »To čini! (τοῦτο ποίει)«. Zakonoznanac u svom drugom odgovoru ne vidi vezu s ljubavlju prema Bogu, odnosno ne vidi Boga na djelu u Samarijancu koji iskazuje ljubav prema unesrećenom čovjeku. On konstatira samo činjenje milosrđa. Bližnji je koji to čini. Unesrećenom je bližnji postao Samarijanac, a Samarijanac čini milosrđe i na taj način ljubi stradalog čovjeka, svoga bližnjega. On ljubi i Boga jer daje da Bog po njemu djeluje. Ovdje uočavamo upravo ovu dinamičnu dimenziju – ne samo ljubiti bližnjega, činiti milosrđe drugome, nego i sam postati bližnji. »Postati bližnji« označava gotovost i trajnost radnje. Bližnji je onaj koji baš uvijek iskazuje ljubav prema Bogu i onome tko mu je u blizini, jednako reagira na tuđu potrebu. To znači činiti zapovijed ljubavi, a ne ostati na statičnoj formuli. Upravo je ta nepokretljivost u vršenju Zakona zavrijedila Isusov prijekor upućen zakonoznancima: »Jao i vama, zakonoznanci! Tovarite na ljude terete nepodnosive, a sami ni da ih se jednim prstom dotaknete« (Lk 11,46).

3.1. Vječni život

Iskazivanje ljubavi prema Bogu i bližnjemu osigurava vječni život. Isus kaže zakonoznancu: »Živjet ćeš (ζήση)« (Lk 10,28). To je zapravo čini se skraćeno prizivanje na LXX Lev 18,5: »Trebate držati sve moje zakone i sve moje naredbe i vršiti ih, izvršivši ih čovjek će u njima naći život. Ja sam Gospodin, vaš Bog! (καὶ φυλάξεσθε πάντα τὰ προστάγματά μου καὶ πάντα τὰ κρίματά μου καὶ ποιήσετε αὐτά ἃ ποιήσας ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν).« Sam zakonoznanac i postavlja pitanje o tome što treba činiti da bi baštinió vječni život.

S istim pitanjem prilazi netko Isusu u perikopi Lk 18,18-30. Isus i ovdje poziva na obdržavanje Božjih zapovijedi, što je dotični i činio. No Isus dodaje u svom odgovoru i radikalnost u nasljedovanju, čemu prethodi prodaja i razdavanje materijalnih dobara koji su preduvjet stjecanja blaga na nebu. Tog čovjeka je razalostio Isusov odgovor, jer je bio jako bogat. Za razliku od njega Petar u ime Dvanaestorice navodi da su oni to već učinili, tj. ostavili su svoje (ἀφέντες τὰ ἴδια) i započeli su ga slijediti (ἠκολουθήσαμέν σοι). Isus obećava svakom takvom vječni život u budućem vijeku (ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ).

Pitanje vječnog života postavlja se i u Dj 13,46.48. Pavao i Barnaba su na svom prvom misijskom putovanju. Stigli su u Antiohiju Pizidijsku. Ovdje su naviještali dvije subote. Na kraju su brojni Židovi postali osporavatelji njihova navještaja pa su Pavao i Barnaba ustvrdili: »Trebalo je da se najprije vama navijesti riječ Božja. Ali kad je odbacujete i sami sebe ne smatrate dostojnima života vječnoga, obraćamo se evo poganima« (Dj 13,46). I taj svoj stav potkrijepili su citatom iz Iz 49,6. Božja riječ upućuje se sada poganima »do nakraj zemlje« (usp. također Dj 1,8), tj. onima koji su određeni (ἦσαν τεταγμένοι)¹⁸ za vječni život.

Za baštinjenje vječnog života potrebno je obdržavati i činiti Božje zapovijedi. No Isus još nadodaje poziv na nasljedovanje kojemu prethodi oslobađanje od svih materijalnih dobara (πάντα ὅσα ἔχεις). Odbaciti riječ Božju znači odbaciti vječni život. Riječ Božja nije samo za Židove nego za sve ljude. Nasljedovati Isusa znači slušati i vršiti Božju riječ. Božje zapovijedi nalaze u nasljedovanju Isusa savršeno ispunjenje. Božja objava u Kristovoj riječi i riječi njegovih apostola uvijek je vezana uz glagole naviještanja. U tom kontekstu onda »riječ Božja« označava »kršćansko naviještanje« ili »evanđelje«.¹⁹ Budući da Krist posreduje »božansku riječ« ljudima, može se onda govoriti i o njegovoj

¹⁸ Usp. Silverio ZEDDA, *Teologia della salvezza negli Atti degli Apostoli. Studi sulla terminologia*, Bologna, 1994., 12-13.

¹⁹ Usp. Josef PICHLER, *Paulusrezeption in der Apostelgeschichte. Untersuchungen zur Rede im pisischen Antiochien*, Innsbruck – Wien, 1997., 199-200.

riječi. Uočavamo zapravo kontinuitet Božjeg govora prije Isusa Krista u Isusu Kristu i njegovim apostolima.

3.2. Put

Isus odgovara zapovjednim tonom zakonoznancu nakon što je on točno odgovorio na Isusovo pitanje o bližnjem iz ispričane prispodobe: »Idi, pa i ti čini tako!« (πορεύου καὶ σὺ ποίει ὁμοίως). Naime ta dva imperativa su koordinirana. Paraličaru koji je ozdravio zapovjedbno je da ide svojoj kući (usp. Lk 5,24), grešnici kojoj su oprosteni grijesi da ide u mir, jednako tako i ženi koja je bolovala od krvarenja (usp. Lk 7,50; 8,48). Ozdravljenom Samarijancu, koji mu je došao zahvaliti poslije očišćenja od gube, govori Isus da ide i da ga je vjera njegova spasila (usp. Lk 17,19). Pavlu se tako obraća kao izabraniku koji treba biti navjestitelj evanđelja poganima (usp. Dj 9,15; 22,21), a kojega najprije šalje u Damask (usp. Dj 22,10). Zanimljivo je uočiti da uz imperativ »idi« nalazimo izričito kamo se upućuje onaj kome je to zapovjedbno, ali i indirektno, kao u Samarijančevu tako i u Pavlovu slučaju. Ovdje nalazimo sličnost u tome što su obojica poslani u tuđu zemlju, u kojoj je izliječeni Samarijanac »kod kuće«, koja postaje mjesto spašenih.

I u ispričanoj prispodobi riječ je o Samarijancu kojeg zakonoznanac prepoznaje kao bližnjeg jer se smilovao unesrećenom. Samarijanac dolazi iz Samarije, iz »tuđine« (usp. Lk 17,18). Poput njega, baš na tako određen način uvijek se ponašati, na Samarijančev način uvijek djelovati, poslan je zakonoznanac. Ići baš tim putom (ὁδεύων). To je put kojim, prema Knjizi o Tobiji, idu Tobija i anđeo u Ekbatanu. Tobija prvi put u životu poduzima dugo putovanje prema nepoznatoj zemlji.²⁰ Očito je Samarijanac ispunio zapovijed ljubavi prema Bogu i bližnjemu: »To čini i živjet ćeš« (Lk 10,28). Zakonoznanac je tako pozvan da ide u »tuđu« zemlju. I tuđinci su bližnji. Naime na takvo djelovanje poziva i tzv. »zlatno pravilo« u Lk 6,31: »I kako želite da ljudi vama čine, tako činite i vi njima« (καὶ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι ποιείτε αὐτοῖς ὁμοίως). I ovdje je istaknut imperativ glagola »činiti« (ποιεῖτε) i prilog »tako« (ὁμοίως). U konačnici je zakonoznanac pozvan ljubiti bližnjega, tj. i Samarijanca, koji je ovdje postao bližnji unesrećenom od razbojnika. Time je dan odgovor na zakonoznančevno pitanje tko je moj bližnji, unesrećeni je to ionako, jer pretpostavljamo da je Židov. To mora biti »tuđinac«, Samarijanac, da se otvori put naviještanju evanđelja i spasenja svim ljudima.

²⁰ Usp. Drago ŽUPARIĆ, *Teološka poruka u dijalogizima Knjige o Tobiji*, Sarajevo, 2009., 219.

3.3. Kuća/mir

Imperativ kojim se zapovijeda da netko ide od Isusa nalazi i konačan cilj prema kojem ga taj imperativ usmjeruje, kako smo već vidjeli, a to je kuća i mir. I jedan i drugi pojam nalaze se zajedno u Lk 10,5: »U koju god kuću uđete, najprije recite: 'Mir kući ovoj!'« Mir je izraz eshatološkog spasenja, koje se upravlja čovjeku kao božanski dar (usp. Lk 1,79; 2,14).²¹ U kontekstu blaženstava (usp. Lk 6,20-26) i navještaja mira u Iz 52,7 riječ »mir« dobiva svoj vlastiti eshatološki prizvuk. Riječ koju je Bog poslao Izraelcima (usp. Dj 10,36; 13,26) riječ je o Spasitelju/Otkupitelju, koji upravlja njihove korake na put mira, da mu služe u svetosti i pravednosti (usp. Lk 1,68-79).²² Čovjek mora u to vjerovati da bi bio spašen, da može ići u miru (usp. Lk 7,50; 8,48). U tom kontekstu javlja se i »kuća« kao mjesto mira, spasenja. Već je paraličar ozdravljen poslan svojoj kući (usp. Lk 5,24). Carinik koji je molio u Hramu otišao je svojoj kući opravdan (usp. Lk 18,14). Kući nadcarinika Zakeja danas je došlo spasenje (usp. Lk 19,9). Zanimljivo je vidjeti da je osobito istaknuto Zakejevo sinovstvo, tj. da je sin Abrahamov. To u spasenjskom smislu upućuje na univerzalnost poziva na vjeru (usp. Lk 13,22-30).²³ S druge strane priloška oznaka vremena »danas« ističe nužnost da na tom spasenjskom putu budemo svaki dan (καθ' ἡμέραν; usp. Lk 9,23). Isusov boravak u Zakejevoj kući odgovara stoga Božjem spasenjskom planu i vlastitom Spasiteljevu poslanju.²⁴ On se sam poziva i potiče Zakeja na gostoprimstvo. Tako Isusovim ulaskom u kuću Zakejevu dolazi Spasitelj, spasenje, dolazi mir. Za to su u Isusovo ime poslani i njegovi učenici, oni predstavljaju njega (Usp. Lk 10,5). Sam Isus je taj mir (usp. Lk 2,14; Dj 10,36). Još jedan važan element u odnosu Isusa i Zakeja izražava nam Zakejevo probijanje kroz mnoštvo prema »naprijed« (εἰς τὸ ἔμπροσθεν). Zakej je tražio Isusovu blizinu, »jer je onuda imao proći« (Lk 19,4). Blizog Zakeja primijetio je Isus i tražio njegovo gostoprimstvo. Spasenje donosi Isus, no želja za spasenjem došla je od Zakeja (ἔζητει ἰδεῖν; Lk 19,3).

²¹ Usp. Josef ERNST, *Das Evangelium nach Lukas*, 252.

²² Usp. Mario CIFRAK, *Benedictus (Lk 1,68-79)*, u: *Antonianum*, 84 (2009.) 3, 432–435.

²³ Usp. Tadej VOJNOVIĆ, *Abraham – otac po tijelu i po vjeri (Mt 3,9; Lk 3,8; Mt 8,11; Lk 13,28)*, u: *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 3, 549.

²⁴ Usp. Benedetto PRETE, *Prospettive messianiche nell'espressione σήμερον (oggi) del Vangelo di Luca*, u: Benedetto PRETE, *L'opera di Luca. Contenuti e prospettive*, Leumann, 1986., 108.

3.4. *Imitatio Dei*

Kad je zakonoznanac odgovorio na Isusov upit o Svetom pismu citirajući zapovijed ljubavi prema Bogu i bližnjemu, Isus traži da to i čini. Nejasnoću o bližnjemu, njegovu identitetu rješava Isus pričajući prisposodobu. Odgovor, vrijednosni sud, daje zakonoznanac: »Onaj koji mu učini milosrđe.« Bližnji je onaj koji čini milosrđe. Novu perspektivu, novo čitanje zapovijedi ljubavi prema Bogu i bližnjemu donosi Isus. Ljubav prema Bogu i bližnjemu očituje se u činjenju milosrđa. Tako oponašamo samoga Boga koji je jedini milosrdan (usp. Lk 1,50.54.58.72.78). Naime, ovdje vidimo ne samo da je Bog milosrdan, nego da on iskazivanjem toga milosrđa i sam želi biti bližnji, kao što je Isus pogledao prema Zakeju, jer je došao potražiti i spasiti izgubljeno. Poruka prisposdobe je kako biti bližnji, kako učiniti samoga sebe bližnjim. To možemo učiti od Boga i Gospodina Isusa. Samarijanac odražava takvu sliku Božju. Nju nam Isus otkriva ne samo svojim govorom u prisposodobama nego i svojim djelovanjem, kao što vidimo na primjeru susreta sa Zakejom. Biti bližnji proizlazi iz takve slike o Bogu, no s druge strane zapovijed ljubavi usmjerena je prema bližnjemu. Objekt činjenja milosrđa, iskazivanja ljubavi je bližnji. I, recimo prema prisposdobi *in examine*, unesrećenik i Samarijanac su bližnji. Povezuje ih nesreća i poduzimanje mjera da se ona ublaži, nadvlada, ukloni. Unesrećeniku je Samarijanac bližnji, a Samarijancu unesrećenik.²⁵ On prvotno osjeća prema njemu samilost, pa mu iskazuje milosrđe. Taj osjećaj, koji je svojstven Bogu i Gospodinu Isusu prema bližnjemu (usp. Lk 1,78; 7,13; 15,20), prerasta u činjenje milosrđa. To Samarijanca čini bližnjim. No možemo li i u unesrećeniku kao bližnjemu vidjeti sliku Božju? Odgovor na to pitanje dolazi iz prisposdobe o izgubljenom i nađenom sinu, gdje je otac i njegovo smilovanje slika Božja, koji se smilovao vlastitom sinu. Sin je bližnji i otac je bližnji. Tako kad iskazujemo ljubav bližnjemu, činimo mu milosrđe, to zapravo činimo samom Gospodinu Bogu. Isus nam je naime ovom prisposobom o izgubljenom i nađenom sinu prikazao svoga Oca. Zato su te dvije zapovijedi ljubavi stavljene zajedno. Ljubiti Boga znači ljubiti bližnjega i obratno, baš kao što imamo bližnje kojima i sami moramo postati bližnji.

Zakonoznanac je pitanjem o bližnjem htio sam sebe opravdati, baš kao što su u svoju pravednost bili uvjereni farizeji (usp. Lk 18,9). No Bog je opravdao carinika, kako saznajemo iz same prisposdobe koja je uperena protiv takvih koji sami sebe opravdavaju a druge pritom preziru (usp. Lk 18,14). Iako je

²⁵ Usp. François BOVON, *Das Evangelium nach Lukas, II, Lk 9,51 – 14,35*, Zürich – Düsseldorf – Neukirchen-Vluyn, 1996., 91–92.

činjenje Zakona važno, još je važnije pritom pokazati milosrđe prema grešniku, konkretno cariniku, koji se kaje i koji sam to milosrđe traži. Takav je Bog, milosrdan. On takve onda opravdava, daje im novu priliku, novi život, vječni život. Pritom se misli na sve ljude. Bog je po utjelovljenju svoga Sina priopćio svoje milosrđe, svoje smilovanje malenima i siromašnima.²⁶ Zakonodavac mora uvidjeti da je bližnji svaki čovjek, a i da on sam mora postati bližnji svakom čovjeku, osobito onom koji je u nevolji. Samarijanac je time zaslužio naslov pravednika.

Evandelist Luka je već u svom evanđelju pokazao važnost ljubavi za sve ljude, a da pritom čovjek ne očekuje ništa zauzvrat (usp. Lk 6,32-34).²⁷ Isus naređuje ljubav prema neprijateljima (usp. Lk 6,35). Isus je došao zbog grešnika, a ne pravednika (usp. Lk 5,32), zbog toga ga kritiziraju, s njima se, naime, družio (usp. Lk 7,29; 15,1-2). Poruka prisposode o dobrom Samarijancu dakle je u tome da nitko među »ostalima« (usp. Lk 18,9) ne može biti prezren.²⁸ Njezin logički zaključak s obzirom na neprijatelje jest Isusova zapovijed koja vrednuje neprijateljev čin: »Idi, pa i ti čini tako« (Lk 10,37). Isus je rekao o farizejima da ne mare »za pravednost i ljubav Božju« (Lk 11,42), a to je ono što treba činiti (τὰὐτὰ δὲ ἔδει ποιῆσαι). Stoga u prisposodi o farizeju i cariniku čitamo da farizej nije opravdan kao predstavnik onih koji misle da su pravedni, a odbijaju ono što je za Isusa bitno i što čini da netko zavrijedi vječni život (usp. Lk 10,25-28).²⁹ Farizej je propustio ljubiti svoga bližnjega.

3.5. Starozavjetna pozadina

Zapovijed imitiranja Boga nalazi se u Lk 6,36: »Budite milosrdni kao što je Otac vaš milosrdan.« Božje milosrđe treba postati kriterij ponašanja prema ljudima u potrebi i nevolji. Čini se da je rečenica preuzeta iz *Tg Ps.-J. Lev 22,28*:³⁰

עמי בני ישראל היכמא דאנא רחמן בשמיא כן תהוין
רחמנין בארעא תורתא או רחלא יתה וית ברה לא
תיכסון ביומא חד:

²⁶ Usp. Ferdinand STAUDINGER, ἔλεος, u: Horst BALZ – Gerhard SCHNEIDER (ur.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, I, Stuttgart – Berlin – Köln, 1992., 1049.

²⁷ Usp. John KILGALLEN, The Importance of the Redactor in Luke 18,9-14, u: *Biblica*, 79 (1998.) 1, 73.

²⁸ *Isto*, 74.

²⁹ *Isto*, 75.

³⁰ Usp. Dieter ZELLER, Jesu weisheitliche Ethik, u: Ludger SCHENKE i dr., *Jesus von Nazaret – Spuren und Konturen*, Stuttgart, 2004., 210.

(Moj narode, sinovi Izraelovi, kao što je vaš Otac na nebu milosrdan, tako budite i vi milosrdni na zemlji: ni kravu, ni ovcu, ne žrtvujte s njezinim mladuncem isti dan.)

U pozadini je opis životinja za pomirbenu žrtvu za grijeh: vola, ovce i jareta. To je sjećanje pravednosti Abrahama, koji je donio tele, Izaka koji je bio vezan kao janje i umjesto kojeg je janje žrtvovano za paljenicu, i Jakova koji je zgotovio ukusno jelo od jareta da primi potom očevo blagoslov. Vol, janje i jare moraju biti bez mane. Očito da se grijehu suprotstavlja pravednost. Bog oprašta grijeh, čini pravednim, jer je milosrdan prema ljudima, pa onda to milosrđe trebaju nasljedovati i ljudi, tj. Bog prihvaća takvu žrtvu bez mane kao pomirnicu za grijeh. Biti milosrdan znači biti pravedan.

Zaključak

Rabinski problem prema kojim osobama vrijedi obveza ljubiti ih »kao sebe samoga« jest prema Isusovu pripovijedanju o milosrdnom Samarijancu »loše« postavljen. Isusovo pitanje u Lk 10,36 stavlja naime naglasak ne na unesrećenoga, nego na one koji su mimo njega prolazili, svećenika, levita i Samarijanca.³¹ Odnosno važan je tip ljubavi: ako je ta ljubav kao ona Božja ljubav, sekundaran je problem koji nastaje s obzirom na onoga prema kojem se ljubav iskazuje, ili bi se trebala iskazati.

Samarijanac je taj koji čini milosrđe i na taj način ljubi stradalog čovjeka, svoga bližnjega. Ljubi i Boga jer daje da Bog po njemu djeluje. Ovdje uočavamo upravo dinamičnu dimenziju ne samo ljubiti bližnjega, činiti milosrđe drugome, nego i sam postati bližnji.

U konačnici je zakonoznanac pozvan ljubiti bližnjega, tj. i Samarijanca, koji je ovdje postao bližnji onomu kojega su razbojnici unesrećili. Time je dan odgovor na zakonoznančevo pitanje »Tko je moj bližnji?« To mora biti »tuđinac«, Samarijanac, da se otvori put naviještanju evanđelja i spasenja svim ljudima. Riječ koju je Bog poslao Izraelcima jest riječ o Spasitelju/Otkupitelju, koji upravlja njihove korake na put mira da mu služe u pravednosti. Biti pravedan znači biti milosrdan. Božje zapovijedi nalaze u nasljedovanju Isusa savršeno ispunjenje. A nasljedovatelj postiže vječni život.

³¹ Usp. Gianni BARBIERO, *L'asino del nemico*, 295.

Svoj zaključak možemo i shematizirati uz pomoć pojmova: bližnji, milosrđe/smilovanje, ljubiti i činiti:

Bližnji je onaj koji iskazuje **smilovanje**.

Samaritanac iskazuje **milosrđe**.

Ljubiti bližnjega.

Ljubiti Boga.

To **činiti** (= ljubiti) znači baštiniti život vječni.

Isus upućuje na **činjenje** smilovanja.

Samaritanac je slika Boga koji je bližnji i kojega treba ljubiti. To činiti znači postići vječni život. Isus upućuje na činjenje smilovanja. Ljubiti Boga i bližnjega znači činiti smilovanje. To znači sam postati bližnji. Postati milosrdan kao Bog. Boga se ljubi, ako se ljubi bližnjega! Isus upućuje dakle na vršenje Božjih zapovijedi da se postigne vječni život.

Summary

GO AND DO THE SAME YOURSELF! (LK 10:25-37)

Mario CIFRAK

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
mario.cifrak@ofm.hr

The greatest commandment is about love, whereby the love to God, our Lord and to our neighbour is placed at the same level; we read about it in the synoptic Gospels (cf. Mark 12:28-34par). In Luke's Gospel, this great commandment is quoted by a lawyer who had an additional question for Jesus: Who is my neighbour? In order to answer the question, Jesus tells us a parable of the good Samaritan (cf. Luke 10:30-35). The answer to the question on who our neighbours are and making a value judgment was initiated by the question put by Jesus in Luke 10:36; it refers to the retold parable of three people who were passing by the robbed and injured man: a priest, a Levite and a Samaritan. Finally, we discover that his neighbour is the one who showed pity towards him. The good Samaritan is an image of our Lord, who is our neighbour and whom we should love above everything. To do this means to inherit eternal life. Jesus gives us very specific directions: »Go and do the same, yourself« (Luke 10:37).

Key words: the greatest Commandment about love, our neighbour, a good Samaritan, imitatio Dei, eternal life.